

آیین بودا در جهان امروز

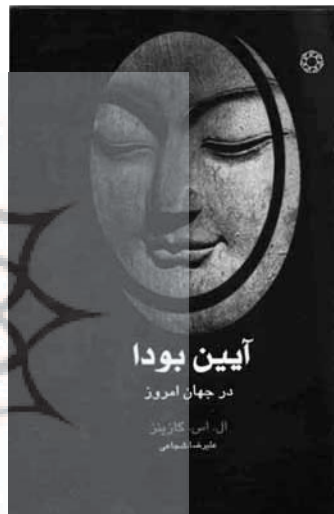
• مریم سادات سعید واقفی

جشن‌ها را به دقت بررسی کرده است. روش کتاب، توصیفی و تحلیلی است و هدف از نگارش آن آشنایی مخاطبان با آیین بوداست.

نویسنده در بخش اول به آیین بودای آغازین پرداخته است. تحقیقات نشان می‌دهد که زمان اصلی فعالیت بودا در حدود اواخر قرن پنجم پیش از میلاد بوده است. بودا را معاصر با بنیانگذار آیین جین^۲ دانسته‌اند. بودا آنچه را که برای رشد معنوی لازم بود تعلیم می‌داد. او هم نگاه مادیگرایانه به زندگی و هم بقای روح و بی‌مرگی انسان را بی‌راهه می‌دانست. یکی از عناوین این فصل، «آیین بودا و هندوئیسم» است. در زمان شکل‌گیری بودیسم، دست کم سه منبع اصلی مرجعیت دینی در هند وجود داشت: طبقه روحانی موروثی برهمنان که وظیفه حفظ و حراست از متون مقدس سنت ودایی و بخش زیادی از دانش وابسته به آن را به عهده داشتند؛ مرتاضان عریان که به اعمال مرتاضانه تأکید می‌کردند؛ درویشان سیار پوشیده (پری ورجکه)^۳ با ریاضیتی نه چندان افراطی^۴. در آیین بخش همچنین به بودا، بوداییان و دمه^۵، و سنگه پرداخته شده است. در باب کودکی بودا منابع حقیقی بسیار اندک، ولی افسانه‌ها و داستان‌ها فراوان است.

واژه بودا^۶ به معنی بیدار است. اما بیشتر بوداییان ترجیح می‌دهند بودا را اینگونه تعریف کنند: «بودا کسی است که دمه یا حقیقت بنیادین چیزها را می‌شناسد»^۷. نوگرایان بودایی بر سرشت انسانی بودا تأکید می‌کنند. در آیین بودای سنتی بودا کسی است که فراتر از سرشت (انسانی - خدا) باشد در واقع آموزگار خدایان و انسان‌هاست. بوداییان اولیه به حقیقت بنیادی امور، دمه (سن: درمه)^۸ می‌گفتند.

یکی دیگر از مفاهیم بودیسم، انجمن یا سنگه^۹ است. نظام دیرنشینی نماد اریه سنگه است، از این رو به خرقة و رهروان احترام می‌گذارند.^{۱۰} در اواخر قرن بیستم شمار اعضای انجمن بودایی به بیش از یک میلیون می‌رسید. «رمز موفقیت سنگه بودایی در

- آیین بودا در جهان امروز
- ال.اس. کازینزا
- مترجم: علیرضا شجاعی
- قم: مرکز مطالعات ادیان، ۱۳۸۴

در این مقاله درصددیم کتاب آیین بودا در جهان امروز از نوشته‌های ال.اس. کازینزا^۱ و ترجمه علیرضا شجاعی را معرفی کنیم. در فصلنامه هفت آسمان (شماره پانزدهم) مقاله‌ای از این مترجم درباره آیین بودای باستان چاپ شده است که بخش اول این کتاب است و پس از گذشت چهار سال ترجمه کامل این کتاب به چاپ رسیده است. کتاب شامل یک مقدمه و پنج بخش است. نویسنده در پایان کتاب علاوه بر کتابنامه، نمایه‌ای نیز آورده است.

موضوع کتاب درباره جنبه‌های عرفی و مردمی بودیسم است و آداب و رسوم ادیان، مناسک مختلف، پرستش‌ها، زیارت‌ها و

مجموعه قوانین تربیتی پاتی موکه^{۱۱} است.»

نویسنده در ادامه، گسترش آیین بودایی آغازین را بررسی می‌کند. کهن‌ترین سند از منابع اندیشه‌های بودایی را در کتیبه‌های امپراتور آشوکا می‌توان پیدا کرد. آشوکا بناهای بوداییان را گسترش و پرستش بودا را در معابد بودایی رواج داد. او برای زیارت به اماکن بودایی رفت و پیروی از سنگه را اعلام کرد.

آثار بوداییان در سه بخش یا «سبد» یعنی تی‌پیتکه^{۱۲} تنظیم شد: وینیه‌پیتکه^{۱۳} (سبد روش) درباره انضباط و روش سنگه (انجمن) است. سبد دوم سوتیه‌پیتکه^{۱۴} (سبد سوره‌ها) است که شامل گفتار بودا برای افراد خاص است و از نظر فلسفی ارزش بسیار دارد. سوتیه‌پیتکه، از پنج نکایه یا مجموعه فراهم آمده است: دیگه^{۱۵} - نکایه یا گفتارهای بلند؛ مجمه^{۱۶} - نکایه گفتارهای میانه یا متوسط؛ سم‌یوته^{۱۷} - نکایه گفتارهای پیوسته؛ آنگوتره^{۱۸} - نکایه گفتارهای تدریجی؛ کودکه^{۱۹} - نکایه گفتارهای کوتاه‌تر^{۲۰}. سومین سبد، اپی دمه - پیتکه است. «آثار اپی دمه متأخر از چهار نکایه است»^{۲۱}.

«مهایانه» آغازین هم از مباحث بعدی این بخش تلقی می‌شود. در میان آیین‌های بودایی آیین جدیدی روی کار آمد که شیوه آن با بقیه متفاوت بود. حرکت مهاییانه را افراطی قلمداد می‌کنند. سه گرایش اصلی در مهاییانه وجود دارد: «قبول کامل یک آرمان حسی»؛ «جهان‌شناسی جدید به شدت بسته به اعمال تجسم»؛ سوم: «تعبیر فلسفی جدیدی که بر بنیاد تجربه «تهیت»^{۲۲} در دیانه بینش نهاده شده بود.»^{۲۳}

مؤلف در بخش دوم آیین بودای جنوبی را بررسی کرده است. تاریخ آیین بودایی را می‌توان همان تاریخ سری لانکا (سیلان) در آسیای جنوب شرقی تلقی کرد. این تاریخ بر پایه سنت و گاه نگاره‌های محلی و منابع بیرونی (سفرنامه‌ها و نوشته مبلغان مسیحی) است.

موضوع دیگر در این بخش، کرمه است. بخش عمده آیین بودای مردمی مبتنی بر به جا آوردن دانه وسیله است.^{۲۴} این دو

زمان درست مورد فهم قرار می‌گیرد که ناگزیر از درک کنش قانون کرمه (پا: کمه^{۲۵}) باشیم این کرمه باعث می‌شود موقعیت آینده ما مشخص شود. مطلب بعدی که مؤلف به توضیح آن پرداخته است. مسئله جهان‌هاست. جهان در نگاه بودایی مفاهیم بسیاری دارد. جهان، در سلسله مراتب مکانی، سازماندهی شده است. از دید سنتی، جهان فقط بخشی از کل است.

سطوح جهان چنین است: اسوره‌ها^{۲۶} یا دیوه‌های^{۲۷} فریب‌خورده؛ پیتیه‌ها^{۲۸}، که در لغت به معنای مردگان است؛ جانوران؛ نیریه^{۲۹} یا دوزخیان. بعد از بررسی جهان‌ها نوبت به آسمان‌ها می‌رسد. «نخستین مرحله گام به گام در آخر به وصف حوزه‌های دیوه‌هایی می‌پردازد که سرشار از خوشی‌های آسمانی‌اند. بودا روگردانی از دنیا و جست‌وجوی حقیقت را از نعمت‌هایی که در کاخ داشت شروع کرد».

نویسنده فصل سوم را به آیین بودای شرقی اختصاص داده است. این بخش هم مانند بخش‌های گذشته با یک مقدمه و منابع شروع شده است. در قسمت تاریخی، آیین بودایی شرقی با این عناوین توضیح داده شده است: تاریخ آغازین؛ دومین گردش چرخ آیین (درمه)؛ سومین گردش چرخ آیین؛ تثبیت در چین؛ دوران اخیر.

نویسنده در ادامه، «مطالعه دانشگاهی مهاییانه» را بررسی می‌کند. «گرایش اولیه به مهاییانه با کشف متون سنسکریت در نپال و اثر اوژن بورنوف^{۳۰} و محققان پیدا شد. کاهش گرایش آنها را می‌توان علاقه به کشف آثار پالی دانست».

تنوع آیین بودای شرقی از سنت‌های شمالی و جنوبی بیشتر است. دو مکتبی که واقعاً از آیین بودای باستان سرچشمه گرفته‌اند یکی ونیه^{۳۱} و دیگری اپی درمه^{۳۲} یا آیین برتر، یعنی «تعلیم نهایی» است. ونیه، برخلاف اپی درمه، در بعضی از معابد با پیروان کم اما با نفوذ باقی ماند. نویسنده علاوه بر این دو مکتب به مکتب‌های دیگر مانند تین‌تایی و هواین اشاره کرده است. بنیانگذار تین‌تایی،

13. Vinaya-pitaka
14. Sūṭṭa-pitaka
15. Dīgha-Nikāya
16. Majjhima
17. Samyutta
18. Anguttara
19. Khuddaka

۲۰. بودا، صص ۳۱۱، ۳۱۰
۲۱. آیین بودا در جهان امروز، ص ۳۹

22. Pātāliputra

۲۳. همان، ص ۴۶
۲۴. همان، ص ۶۵

25. Kamma

26. Asura

27. Deva

28. Peta

29. Niraya

30. Eugene Burnouf

31. Vinaya

32. Abhidhamma

33. Chih-i

34. bka'gyur / kanjur

35. bstan'gyur / Tanjur

36. Nyingma

37. Kadam

38. Kagyu

جی - ین^{۳۳} است.

مؤلف در قسمت گسترش و سازگاری به توضیح این عناوین پرداخته است: آیین بودایی چینی، آیین بودا در کره، فرقه‌گرایی و تلفیق و دین مردم معمولی و جشن‌های بودایی است.

در بخش چهارم، آیین بودای شمالی بررسی شده است. نویسنده یادآور می‌شود که آیین بودای تبتی دو مجموعه بزرگ دارد: «کانجور»^{۳۴} که ترجمه متن‌های هندی محسوب می‌شود و شش عنوان و یکصد مجلد دارد که هفتصد اثر را در خود گنجانده است؛ و «تانجور»^{۳۵} که بیش از دویست جلد است و تقریباً هفتصد اثر را در خود جای داده است. این دو اثر از مراجع اصلی هندی است.

آیین بودایی شمالی را در چهار دوره می‌توان بررسی کرد: تاریخ آغازین، تحولات در هند؛ گسترش منتره‌یانه؛ دومین گسترش آیین بودا در تبت.

نویسنده در ادامه، ویژگی آیین بودایی شمالی را بررسی می‌کند، ویژگی‌هایی چون ساختار آموزه‌ها، نقش لاما، روش‌های دیانه. تبتی‌ها درباره آموزه‌هایشان ادعا می‌کنند که هر سه چرخ را دارا هستند (مهایانه، هنیه یانه، و جره‌یانه). کهن‌ترین شکل آیین بودا وینیه است اما بودای شمالی اکثر آموزه‌هایش به دومین و سومین چرخ مربوط است.

از دیگر مباحث این بخش مکتب‌های آیین بوداست:

نینگمه^{۳۶}، که در اولین گسترش آیین بودا در تبت پیدا شد؛ کدم^{۳۷}، سکیه و گکیو^{۳۸} که در دومین گسترش آیین بودا در تبت پیدا شد؛ و اصلاحی که در گلو یا مکتب کدم پیدا شد و به «فرقه زرد» معروف شد.

نویسنده در بخش پنجم به سه سنت بودایی در جهان امروز، آوارگانا بودایی و تجدید حیات بودایی در دهه ۱۹۸۰ اشاره کرده است.

منابع و مأخذ:

۱. پاشائی، عسگر، بودا، تهران، انتشارات فیروزه، ۱۳۷۸
۲. حکمت، علی‌اصغر، تاریخ ادیان، تهران، انتشارات ابن‌سینا، بی تا
۳. ناس، جان بی. تاریخ جامع ادیان، مترجم علی‌اصغر حکمت، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۰
۴. کازنیز، ال.اس. آیین بودا در جهان امروز، مترجم علیرضا شجاعی، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان ۱۳۸۴
۵. مور، چارلز الگزاندر، جان ژاپنی، مترجم عسگر پاشایی، تهران، مؤسسه نگاه معاصر، ۱۳۸۰
۶. یوسا، میچیکو، دین‌های ژاپنی، ترجمه حسن افشار، تهران، نشر مرکز، ۱۳۸۲
۷. هیوم، رابرت ا، ادیان زنده جهان، ترجمه عبدالرحیم گواهی، تهران، نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۹

پی‌نوشت‌ها:

1. Cousins, L.S.
2. Jainism
3. Parivrajaka
۴. همان، ص ۲۶-۲۵
5. dhamma
6. buddha
۷. آیین بودا در جهان امروز، ص ۳۰
8. dharma
9. Sangha
۱۰. آیین بودا در جهان امروز، ص ۳۲
11. Pātimokkha
12. Tipitaka